

FOR VOR SKYLD - OG FOR DANMARKS ÆRE

Tale i Grønlands Landsråd af
landsrådsmedlem *Jørgen Olsen*, Holsteinsborg
den 23. maj 1967

Mødet er åbnet og dermed Grønlands Landsråds første samling i rådets første valgperiode efter den indførte nyordning, hvorefter Grønlands Landsråd for første gang af sin egen midte skal vælge sin formand.

Alle medlemmerne er mødt.

Jeg vil foreslå rådets medlemmer, at vi som udtryk for taknemmelighed for nyordningens gennemførelse og ønsket om fortsat godt samarbejde mellem Grønland og Danmark sender Hans Majestæt Kongen følgende telegram:

„Grønlands Landsråd, som i dag indleder sin første samling efter den gennemførte nyordning, beder Deres Majestæt modtage landsrådets og befolkningens hjerteligste tak for den større medbestemmelsesret og dermed det større medansvar som befolkningen har fået for Grønlands fremtid med udtryk for ønsket om, at dette skridt må betyde en styrkelse af båndene mellem Danmark og Grønland.“

Jeg skal endvidere foreslå, at vi i dagens højtidelige anledning sender telegrafiske hilsener til:

Statsministeren, Grønlandsministeren, samt de to tidligere fødte formænd for det forenede grønlandske landsråd: stiftamtmand P. H. Lundsteen og departementschef Finn Nielsen samt til formanden for Grønlandsrådet: departementschef H. H. Koch.

Til den sidste fødte formand for landsrådet, landshøvding N. O. Christensen, som vi har til stede her ved mødets åbning, finder jeg anledning til at rette en tak for den tid, han har virket som formand for rådet og for hans medvirken til nyordningens gennemførelse.

På et tidspunkt, hvor den grønlandske befolkning i materiel henseende havde nået den yderste grænse for armod, blev forstanderskaberne etableret af danske, der havde forståelse af og fattede kærlighed for den grønlandske befolkning. Derigennem fik vi grønlændere en mulighed for aktivt at være med til arbejdet med løsningen af vore egne problemer i stedet for passivt at vente på initiativ fra danskernes side. Ved indførelse af kommuneråd, sysselsråd, landsråd og kommunalbestyrelser, som efterfulgte forstanderskaberne, blev dette mål, nemlig at den grønlandske befolk-

ning selv skal være med og have medansvar i arbejdet med sine egne anliggender, videreført. På den måde er det i dag så højt værdsatte demokrati også blevet indført i Grønland.

Selv om de gamle kommuneråd og de senere kommunalbestyrelser skulle vælge deres formand af deres midte blev formanden for de grønlandske landsråd statens højeste embedsmand på linie med ordningen for amtsrådene i Danmark.

På dette område skete der allerede for Færøernes vedkommende en ændring i 1923, fra hvilket tidspunkt det færøske lagting fik folkevalgt formand, og i dag er vi her i Grønland også nået frem til denne ordning.

Da jeg fandt ordningen med en statsemdsmand som formand for den folkevalgte forsamling Landsrådet upassende, fremsatte jeg i 1958 et forslag om, at landsrådet fik en valgt formand. Da mit forslag dengang kom under afstemning i landsrådet, var jeg den eneste, der stemte for forslaget, idet de daværende øvrige landsrådsmedlemmer mente, at det endnu var for tidligt at gennemføre tanken. Imidlertid var tanken ikke død og i årene, der fulgte blev tanken gang på gang ført frem påny og har været genstand for flere diskussioner. Der var mange, der stod tvivlende overfor betimeligheden af gennemførelse af en ordning med valgt formand i landsrådet, men efterhånden kom flere og flere landsrådsmedlemmer til at foretrække, at landsrådet fik sin egen valgte formand.

Den danske regering har forstået dette ønske og ment, at tiden nu var inde til opfyldelsen af grønlandernes ønske og til at give os et øget medansvar i den politiske udvikling.

I dag, snart 9 år efter forslagets første fremkomst, står landsrådet og skal i løbet af denne samling vælge sin formand og næstformand.

Og når jeg derfor i dag kan åbne mødet i landsrådet, der for første gang siden det første landsrådsmøde i 1911 skal afholde møde uden statens højeste repræsentant i Grønland som formand, føler jeg det som den stolteste dag i mit liv.

Dagen i dag vil frem gennem tiderne stå som en historisk dag for os her i Grønland, fordi vi ved gennemførelsen af ordningen af valgt formand i landsrådet har opnået det for enhver nation retmæssige krav for selvbestemmelsesret. Når jeg siger, at selvbestemmelsesret er et retmæssigt krav for alle nationer, så tænker jeg på den amerikanske præsident Abraham Lincolns vise ord:

„En del af en nation kan underkues i evighed eller en hel nation kan underkues i mange år, men en hel nation kan ikke underkues i evighed.“

Det kunne være fristende for mig i dag at give udtryk for min mening om den grønlandske befolkningsgruppes rette placering indenfor det danske rige, herunder om vi burde stræbe mod en tilværelse som selvstændig nation, eller som et mindretal med sin egenart indenfor riget, eller endelig mod en ligestilling og udjævning i

Landsrådsmedlem Jørgen Olsen, Holsteinsborg, der med sin tale indledte den første samling i Grønlands Landsråd efter nyordningen med valgt formand i sin egenskab af anciennitetsmæssigt ældste medlem af rådet.



forhold til den øvrige danske befolkning på alle områder. Jeg vil imidlertid afstå fra at tale om disse spørgsmål, idet jeg mener, at netop disse emner, bliver det, landsrådet med valgt formand i første række må beskæftige sig med, på grundlag af de forudsætninger som fremtiden vil bringe.

På tærsklen til den nye fase i Grønlands politiske historie er det naturligt, kortfattet at omtale nogle af de hidtil nåede resultater.

Siden det allerførste landsrådsmøde, der blev afholdt i 1911, har Grønland oplevet store forandringer. I 1911 var der kun gået 2 år siden missionen begyndte blandt de nordgrønlandske eskimoer, altså i Thuleområdet. Dengang var de fleste af Thulebeboerne og de østgrønlandske eskimoer endnu hedninger. I dag er vore landsmænd fra nævnte områder i politisk henseende fuldstændig ligestillet med den øvrige befolkning i Grønland.

Dengang var hovederhvervet i Grønland sælfangst fra kajak og is, suppleret med fugle- og renjagt samt fiskeri til husbehov.

Disse erhverv er i det sydlige Grønland blevet erstattet af fiskeri i stor stil og af fåre- og renavl.

Når man ser bort fra et par motorbåde og et lille antal robåde, så var der kun konebåde og kajaker til at færdes med.

Nu har vi mange motorbåde, kuttere, kystskibe og fly.

Dengang var det grønlandske jordhytter, befolkningen boede i – de fleste af dem var ikke engang forsynet med tag.

Nu har vi boligstøttehuse, etagehuse med moderne installationer.

Dengang var der kun tørv, man selv skar til, samt kviste og drivtømmer, til at bruge, når man skulle lave mad og have varmen.

Nu har man olie, gas eller elektricitet til opvarmning og til madlavning i de fleste beboelseshuse.

Dengang var det meget vanskeligt at få fersk vand, især om vinteren.

Nu har man varmt og koldt vand i mange huse, så man kun behøver at dreje på en vandhane.

Vandværker, el-værker og heliporte er blevet opført for mange penge.

Vi har eksport i stort omfang. Der blev bygget havne- og tankanlæg.

Dengang var pengeomsætningen ubetydelig, men i dag er den blevet mange gange større.

Radiostationer, vejrstationer, radiofoni, biografer og idrætsanlæg er blevet opført.

Dengang havde vi kun Atuagagdliutit, og som kun udkom een gang om året, nu har vi Atuagagdliutit, trykt på dansk og grønlandsk og den udkommer to gange om måneden. Dertil kommer, at vi har lokalblade i hver by og på de større udsteder.

Dengang udførtes alt arbejde manuelt. Nu har vi tekniske midler og biler til rådighed.

Bare for 30 år siden var der ikke engang en læge i hver by, og som følge deraf døde folk af sygdomme, der i dag kan helbredes, fordi der er en læge på stedet.

Grønlands svøbe, tuberkulosen, herskede dengang, og af denne sygdom døde hundreder af mennesker om året.

Som følge af, at der er opført flere og bedre hospitaler, først og fremmest Dronning Ingrid's Hospital, og at man har udsendt flere læger, er denne sygdom trængt tilbage, således at der kun dør få mennesker af denne sygdom om året. Lad mig nævne, at der f. eks. i 1963 ikke var nogen, der døde af TB i Grønland.

Alle disse materielle goder har vi fået i løbet af knapt 20 år. Danmark har forstået sit ansvar, men først efter den anden verdenskrig begyndte regeringen at bevilge større pengebeløb til Grønland til forbedringer, og Danmark må i de kommende år ofre flere penge på Grønland for at kunne tilfredsstille behovene og for at holde trit med tiden.

Det bør nævnes, at Danmark i år har bevilget op imod 450 millioner kroner til afholdelse af forskellige udgifter i Grønland.

Vi kender alle de forhold, jeg lige har nævnt. Deraf skal man ikke slutte, at det for fremtiden kun vil blive fryd og gammen. – Det er ikke tilfældet.

Lad os betragte skyggesiderne.

Vi har i år måttet gennemgå en meget streng vinter. Storme, snestorme har været fremherskende og har medført katastrofer. – Jeg tror at fåreavlerne er dem, det er gået hårdest udover, idet der af 47.000 får er mistet 15–20.000 i denne vinter og flere energiske fåreavlere er blevet ramt særlig hårdt. – Således regner man med, at antallet af slagtelam til efteråret kun bliver knap halvdelen af antallet af lam, der blev slagtet sidste år.

Det er ikke første gang fåreavlerne er blevet ramt af katastrofer. Fåreholderne har utrættelig kæmpet imod det hårde klima, og jeg tror, at landsrådsmedlemmerne vil være enige med mig i, at landsrådet er indstillet på at hjælpe fåreavlerne over følgerne af katastrofen.

I løbet af de sidste 6 måneder har der været en række forlis og havarier af grønlandske fiskefartøjer, 13 totalforlis og 107 havarier, som har medført skader til et samlet beløb af ca. 1,2 millioner kroner, hvilket igen kan forudsiges at medføre tab for Landskassens motorbådsforsikring af størrelsesorden 200.000 kroner for såvel året 1966 som for året 1967.

Et af forlisene ramte et af de største og mest moderne fartøjer, der ejedes af private i Grønland, samt et lidt mindre fartøj. Ved disse forlis har vi mistet nogle af landets mest lovende mænd, hvis minde vil blive holdt i ære. – Og som om det ikke skulle være tilstrækkeligt med de alt for mange forlis ude på havet, styrtede en af Grønlandsflys helikoptere ned for godt en uge siden i Godthåb by. – Uheldet bevirkede bestyrtelse blandt befolkningen i Godthåb, og jeg selv var øjenvidne til katastrofen. – Uheldet har ikke kun berørt befolkningen i Godthåb. – At der kun skete materiel skade, skyldes kun pilotens dygtighed og koldblodighed.

Til trods for, at vi i Grønland har indhandlet fisk for over 27 millioner kroner i år, har fiskeriet givet et underskud på 5 millioner kroner på grund af prisfald på verdensmarkedet.

Sælskinspriserne har været stigende på verdensmarkedet i de senere år. Dette har bevirket, at fangerne har haft gode tider, men på det allerseneste har det vist sig, at der er vanskeligheder med hensyn til afsætning af sælskindene. Der har fundet et prisfald sted. Dette prisfald skyldes den modstand, der fra dyreværnsforeningernes side i en række lande har været sat ind overfor nedslagtningen udfor New Foundlands kyster, idet man har ment, at fangsten derovre foregår efter metoder, som stærkt må fordømmes.

Til trods for, at disse fangstmetoder slet ikke anvendes i Grønland, har den iværksatte boykotning bevirket, at kun 75 % af de udbudte sælskind på KGH's sidste auktion blev solgt.

KGH's direktør H. C. Christiansens bestræbelser for at udbrede kendskabet til de

faktiske forhold i Grønland med hensyn til sælfangsten, vil jeg udtrykke min tilfredshed med, og skal foreslå, at denne propaganda intensiveres.

Som det er bekendt, findes der mange metaller i Grønland, men de hidtil brydbare kryolit- og blyminer er udtømte, uden at disse virksomheder har været af nævneværdig betydning for den grønlandske befolkning. Brydningen af molybdæn, som man havde set frem til med optimisme, er foreløbig ikke blevet til noget på grund af de rige fund af dette metal andre steder.

De enorme forekomster af kul i Nord- og Østgrønland har hidtil ikke været udnyttet i større grad, og iøvrigt påtænker man nu at lukke det hidtil eneste kulbrud i Grønland, i Qutdligssat, idet brydningen her har vist sig urentabel.

Med hensyn til de store forekomster af chrom, som er konstateret i Fiskenesområdet, er det endnu uklart, om det vil være rentabelt at bryde.

Rationel udnyttelse af ædelstene har man ikke påtænkt, fordi forekomsterne er alt for små ligesom kvaliteten ej heller synes særlig god.

Kort sagt vi er rede til at vælge landsrådets formand i en tid, hvor der er økonomisk mørke udsigter. Derfor er det på tide, at vi finder udveje for at udnytte de til rådighed stående midler på den bedst mulige måde.

I 1966 er der blevet brugt 67 millioner kroner til spiritus og tobak i Grønland. Dette store forbrug bør ses i sammenhæng med de store restancer på boligstøtte- og erhvervsstøttelånene, hvor restancerne ved udgangen af 1965 udgjorde godt 864.000 kroner for boligstøttelånenes vedkommende. D. v. s., at der ved udgangen af 1965 var tale om samlede restancer på hen imod 2,5 millioner kroner. Restancerne bliver større og større og de nævnte tal viser, at den sparsommelighed, som har været en betingelse for vore forfædres eksistens er blevet tilsidesat.

Der er stor utilfredshed blandt os grønlandere i dag med hensyn til den eksisterende lønforskel mellem udsendte og hjemmehørende. Det er ifølge sagens natur klart, at det bliver landsrådet, der må tage dette spørgsmål op til behandling og søge det løst, sådan som det er muligt for landsrådet at løse det. I denne forbindelse ønsker vi, at landsrådets udvalg for økonomisk planlægning kommer i aktion snarest mulig. Dette udvalgs arbejde omfatter bl. a. fødestedskriteriet og andre lønmæssige spørgsmål, men lad os i samme forbindelse fastslå, at sparsommelighed er det samme som at have mere i løn.

Det stode vi i dag er nået til i nationalåndelig henseende, giver ingen anledning til pralerier.

Drikfældighed, forbrydelser, kønssygdomme, og mange børn født udenfor ægteskab. Forhold som andre nationer ville have skammet sig over, er det ligesom vi ikke rigtig vil se i øjnene og erkende, og mange har ligesom opgivet håbet om, at tingene kan rettes op igen.

Hvis vi skal udvikle en sund nation, må vi søge at bekæmpe disse skammelige forhold. I kampen mod disse onder må der sættes ind med bedre uddannelse og mere omfattende oplysning, og at resultater kan nås, er min faste overbevisning.

En nation vil halte, når den ikke har fået den åndelige udvikling parallelt med den materielle udvikling.

Jeg er overbevist om, at befolkningen er glad for, at vi nu i landsrådet får en valgt formand, men glæden derover bør ikke være en sovepude.

Den danske regering og folketing har fulgt landsrådets ønske om større selvstændighed i form af valgt formand for landsrådet, og ønskets opfyldelse sker på et tidspunkt, hvor vi i åndelig henseende i Grønland befinder os i et „dødvande“.

Det var den samme indstilling, som fra dansk side støttede os, da forstanderskabene blev etableret i Grønland, på et tidspunkt, hvor vort land befandt sig i „dødvande“ i materiel henseende for godt hundrede år siden.

Lad os ikke glemme, at den givne større selvstændighed medfører et stort ansvar ikke alene for landsrådsformanden, og ikke alene for landsrådets medlemmer, men for nationen som helhed, – for dig og mig.

De eksisterende onder af i dag kan landsrådet ikke alene bekæmpe, hvis samfundet og dets borgere ikke vil arbejde med.

For ikke at skuffe denne tillid, der er vist os, må vi kende vor besøgstid, alle og enhver af os.

Vi ved, at vore medborgere, danskerne, der er oplyste og dygtige folk, er rede til at hjælpe os, hvis vi selv af hjertens lyst vil arbejde os fremad og opad.

Det danske samfund gør ikke alene dette for vores skyld, men også af hensyn til Danmarks ære.

Jeg tror, at vi heroppe i Grønland vil være i stand til at skabe bedre og lysere forhold, men lad os komme med synlige beviser på denne vor tro. Vor indsats må krones med held i kraft af vor kærlighed til vort land, Grønland, vort fædreland. En kærlighed, som binder fremtidshåb til fortids minder.